

XORIJIY INVESTITSİYALARNI MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA JALB ETISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Allayorova Dilorom Toshboy qizi

TDIU, Iqtisodiyot fakulteti magistranti

E-mail: Diloromallayorova3727@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada mamlakatlar iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishning zaruriyati va ahamiyati o'rganilgan. Xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb etishning zamonaviy usul va mexanizmlari tasniflangan. Mazkur usullarning o'ziga xos jihatlari asoslangan.

Kalit so'zlar: investitsiya, xorijiy investitsiyalar, portfel investitsiyalar investitsiyalar samaradorligi, investitsiyaning to'planish samarasi, internalizatsiya nazariyasi, "uchayotgan g'ozlar" paradigma.

Аннотация

В статье рассматривается необходимость и важность привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику стран. Классифицированы современные методы и механизмы привлечения иностранных инвестиций в экономику страны. Эти методы основаны на конкретных аспектах.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, портфельные инвестиции, эффективность инвестиций, эффект накопления инвестиций, теория интернализации, парадигма «летающих гусей».

Abstract

The article examines the necessity and importance of attracting foreign direct investment to the economy of countries. Modern methods and mechanisms of attracting foreign investments to the country's economy are classified. These methods are based on specific aspects.

Keywords: investment, foreign investments, portfolio investments, investment efficiency, investment accumulation effect, internalization theory, "flying geese" paradigm.

KIRISH

Jahon mamlakatlarida iqtisodiy o'sishni ta'minlash hamda investitsion jarayonni kuchaytirish kabi muhim vazifalarni uyg'unlashtirish va amaliyotga tatbiq etish maqsadida samarali investitsion siyosat yuritish talab etiladi. Shunga ko'ra mamlakatlarda tarmoq va sohalarning hamda hududlarning mavjud investitsion salohiyat va imkoniyatni safarbar etishning ta'sirchan mexanizmlarini shakllantirishning ilmiy-metodologik asoslarini takomillashtirish, investitsion salohiyatni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqishga yuqori ahamiyat qaratiladi.

O'zbekiston Respublikasini 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida "Avtomobil sanoatida kooperatsiyani yanada rivojlantirish orqali ishlab chiqarish hajmini 1,4 baravarga, eksport hajmini 2 baravarga ko'paytirish va mahalliyashtirish darajasini oshirish" zarurati alohida vazifa

sifatida belgilangan[1]. Ushbu holatlar xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb etishning zamonaviy yondashuvlarini o'rganishni taqozo etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy investitsiyani jalb etish, sog'lom investitsiya muhitini yaratish va ayni paytda, mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash, uning ilmiy-texnologik salohiyatini saqlash hamda uni rivojlantirish nihoyatda murakkab va kompleks vazifa bo'lib hisoblanadi. Xorijiy investitsiya — chet el investorlari tomonidan foyda olish maqsadida boshqa bir davlat iqtisodiyotning qonun bilan ta'qiqlanmagan tadbirkorlik va boshqa faoliyatiga tavakkalchilik asosida safarbar etiladigan barcha mulkiy, moliyaviy, intellektual boyliklardir[2].

Mualliflar qarashlariga ko'ra, globallashuv jahon miqyosidagi rivojlanishining ajralmas qismi sifatida qarashini taklif qiladi va so'ngi paytlarda jahon iqtisodiyotida paydo bo'lgan globallashish to'lqini ham iqtisodiy tizimlarning yanada kengroq integratsiyalashuvi uchun umumiy jarayonning bir qismi sifatida namoyon bo'layotganligini asoslaydi. Xorijiy investitsiyalari hisobidan davlatlarning iqtisodiyotini rivojlantirish imkoniyatini oshirishga qaratilgan asosiy siyosat ularni ijobiy va salbiy ta'sirini baholashga qaratilgan mezonni tanlashiga bog'liqdir. [3][4]

Yuqoridagilar bilan bir qatorda, J.Bxagvati[5] tomonidan xorijiy investitsiyalarning barcha ijobiy jihatlarini tavsiflab, ularni mahalliy ishlab chiqaruvchilarga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan xususiyatlarini ochib berishga harakat qilgan. Asosiy jihatlar mahalliy korxonalar chet el investitsiyalari asosidagi korxonalarning tajribalarini o'rganishi, ularning bozorni egallashga qaratilgan strategiyalaridan samarali foydalanishi, umuman olganda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda ahamiyatli ekanligi asoslangan.

Xorijiy investitsiyalar mamlakatda ilm va fan rivojlanishiga ham turtki berib, mahalliy kadrlarni xorijiy kompaniyalarda malaka oshirishi va o'zaro kadrlar almashinuvi natijasida yuz beradi. Xususan, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishga investitsiya qiladigan yirik kompaniyalar investitsiyalarni qabul qiladigan mamlakatda ilmiy taraqqiyotning katalizatori ekanligi J.F.Campos[6] tadqiqotlarida asoslangan. Bundan tashqari, so'nggi yillarda tadqiqotchilar xorijiy filiallarda ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun transmilliy korporatsiyalarning xarajatlari va milliy innovatsion faoliyatning o'sishiga ijobiy ta'sir darajasi kuzatilayotganligini statistik ma'lumotlarda qayd etilmoqda.

O'zbekiston olimlari tomonidan amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning iqtisodiyotning rivojlanishiga ta'sirini baholash bo'yicha bir qator tadqiqotlar amalga oshirilgan. B.Valiyev tomonidan O'zbekistonda xorijiy investitsiyalar samaradorligiga investitsiya multiplikatori, kapital qaytimi va sig'imi, ICOR hamda akselerator koeffitsiyentlarini hisoblash orqali baho berilgan bo'lib, unda iqtisodiyot va xorijiy investitsiyalarning o'sishi o'rtasida o'zaro kuchli bog'liqlik kuzatilmagan[6].

Xorijiy investitsiyasi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini boshqarishning uslubiy asoslarini takomillashtirish va kompleks-balanslashgan shaffof boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish[7] borasida tadqiqot olib borgan. Olib borilgan

tadqiqotlarda xorijiy investitsiyasi korxonalar iqtisodiy salohiyatini kompleks balanslashgan qiymatli boshqaruvning sxemalik-matematik ko'p omilli modellari taklif etilgan.

Umuman olganda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni mamlakatga jalb etish bo'yicha aniq metodologik asoslar ishlab chiqish uchun investorlarni jalb etishning bir qator zamonaviy usul va modellari jahon olimlari tomonidan yaratilgan. Shularni inobatga olingan holda xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb etishning zamonaviy usul va mexanizmlarini aniqlash bo'yicha tadqiqotlar olib borish zaruriyati mavjud.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot doirasida xorijiy investitsiyalarning mamlakat iqtisodiyotiga jalb etish va xalqaro kapital harakati bo'yicha ilmiy-nazariy modellar o'rganiladi va ularning tizimlashtiriladi. Xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb etishning zamonaviy usul va mexanizmlaridan foydalanishning asosiy iqtisodiy natijalari bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xalqaro kapital harakatini o'rganish iqtisodiyotda doimiy muammolardan biri sifatida qaraladi. Xorijiy kapital harakati bo'yicha ilk nazariyalar klassik iqtisodchilar bo'lgan Dj.Rikardo, S.Millemlar[8] tomonidan o'rganilgan. Neoklassik maktab namoyondalari hisoblangan A.Marshall[9] hamda B.Olinlarning[10] hududlarning ishlab chiqarish omillariga talabning shakllanish nazariyalari asosida takomillashtirilgan. Xalqaro kapital harakatining zamonaviy nazariyalari S.Xaymer[11], Ch.Kindlebergerning[12] "transmilliy kompaniyalar va sust raqobat"da, P.Danning "internatsionallashtirish" nazariyalari xalqaro kompaniyalarning o'zaro kapital qaratish nazariyalari asosida takomillashtirilgan.

R.Vernon[13] jahon bozorlarida faoliyat yuritayotgan hamda xorijiy mamlakatlarga o'zining kapitalini kiritishga asosiy sabab bo'luvchi omillar sifatida "xalqaro tovar ishlab chiqarish sikli"ni taklif qildi. Uning nazariyasiga ko'ra xorijiy investitsiyalar oqimi bir davlatdan ikkinchi davlatga qachonki ishlab chiqarilayotgan mahsulotga bir mamlakat doirasida talab pasayib borishi natijasi yuz berishi asoslangan.

M.Porter tomonidan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni qabul qiluvchi mamlakatda o'zining raqobat afzalliklarini oshirishni birlamchi omil sifatida qaralishi, "to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va millatlarning raqobat ustunliklari" ya'ni kompaniyalarning internatsionalizatsiyalashuvi modeli ilgari surilgan[14].

TTXI va xalqaro kooperatsiyalar bo'yicha munosabatlarining tahlili eng jahon olimlari o'rtasida mashhur nazariyalardan biri hisoblanadi. Jumladan, A.Kriena va K.Miyadjivalar[15] tadqiqotlari TTXIlarning investorlar va investitsiya qilinayotgan korxonalar iste'molchilariga foydalilik funksiyalariga asosiy e'tibor qaratishadi. Mualliflar xalqaro kompaniyalarni TTXIlarning o'sish shartlarini tahlil qildilar va ular tomonidan olingan asosiy yondashuv sifatida ichki iste'molni oshirishi asoslangan.

Ushbu holatlardan kelib chiqib 1-jadvalda Xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb etishning zamonaviy usul va mexanizmlari tizimlashtirilgan.

1.1-jadval

Xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb etishning zamonaviy usul va mexanizmlari

Nazariyalar	Mualliflar	Muammolar
Xalqaro tovar harakati davriyligi nazariyasi	Vernon R. (1966-y.)	TTXI va xalqaro savdo, tovarning hayotiylik davri
Transmilliy kompaniyalar va nomukammal raqobat	Xaymer S. (1960-y.) Kindlberger Ch. P. (1969-y.)	Transmilliy kompaniyalar raqobatbardoshligi va ularning xalqaro faoliyati
Oligopoliya va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar	Nikkerbekker F. T. (1973-y.) Grem X. (1978-y.)	Oligopolistik tizim va TTXI
Internalizatsiya nazariyasi	P.Bakkli va M.Kasson (1976-y.)	Integratsiya va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar muammolari
“Uchayotgan g'ozlar” paradigma	K.Akamatsu (1938-y.) Kodjima K. (1978-y.) Ozzava T. (1985-y.)	Iqtisodiy rivojlanish va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning o'zaro ta'siri baholangan
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va millatlarning raqobat ustunliklari nazariyasi	M.Porter (1990-y.)	Investitsiyalar asosida raqobatdosh ustunliklar yaratishga harakatlar
OLI (mulkchilikka, joylashuvga va internatsiallashtirishga xos afzalliklar) modeli	Danning D. (1981-y.)	TTXIlarni determinantlari
Mamlakatlarning investitsion rivojlanishi (IDP)	Danning D. (1981-y.) Narula R. (1994-y.)	Mamlakatlarni investitsion rivojlanishiga ko'ra tasniflash

Xalqaro tovar harakati davriyligi nazariyasining asosiy xarakterli xususiyati — xalqaro iqtisodiyotning elementlar hisoblangan (xalqaro savdo, ishlab chiqarish omillari va sanoat maqsadlari) marketing nazariyasi bilan (mahsulot hayotiylik davri) birlashtirilgan. Mahsulotning hayotiylik davri va ishlab chiqarish xarakterlarning o'zgarishi korporatsiyaning rahbarlariga uch turdagi yechimlarni taklif qiladi: uy xo'jalikda mahsulot ishlab chiqarish, tashqi bozorga eksport qilish va tarqatish tizimini amalga oshirish. Mahsulotning hayot aylanish jarayoni uch asosiy bosqichdan iborat: innovatsiya, yetuklik va standartlashtirish. Yangi mahsulotni joriy etishda innovatsion kompaniyalar NIOKR va marketing xarajatlarini qoplash uchun ichki bozorlarda innovatsion tovar uchun vaqtinchalik monopoliyadan foydalanadilar. Tovarning keyingi hayotiylik davrida esa kompaniya eksport imkoniyatlarini qidiradi. Standartlashtirish bosqichida kompaniyalar chet elga investitsiya qilishadi va boshqa mamlakatlarda mahsulotni ishlab chiqarishni yo'lga qo'yishadi.

Transmilliy kompaniyalar va nomukammal raqobatda chet ellik investorlar tashqi bozorga kapital kiritish ularda milliy ishlab chiqarishni tashkil etishga nisbatan birmuncha og'ir, ko'p xarajat talab qiluvchi va yuqori darajada riskka tayanadilar.

Kompaniyalar xorijiy mamlakatlardagi filiallari asosan masofaviy nazoratga olinadi va ularning marketing faoliyatini va rivojlanishida bir qator omillarning salbiy ta'siri kuzatiladi (til va madaniy omillar), ular esa yana qo'shimcha sarmoyalar talab qilinadi. Shunday qilib, muvaffaqiyatli faoliyat uchun bozorning nomukammalligi tufayli, xorijiy investor ushbu bozorda monopolistik ustunlikka ega bo'lishi talab etiladi.

Oligopoliya va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar nazariyalari bozor ishtirokchilarining investitsion loyiharni emas balki, bozorga kirgan korporatsiyalarni tanlash uchun foydalanilishi mumkinligi bilan izohlanadi. Ushbu model energiya va metallurgiya kabi yuqori konsentratsiyalar tarmoqlar uchun mos kelmaydi, asosan bozor yetakchilari tomonidan boshqa mamlakatga asosan oddiy tarmoqlarni rivojlantirishga yo'naltirish maqsadga muvofiqligini asoslaydi.

Internalizatsiya nazariyasida kompaniyalar yaxlit ichki tuzilmaga ega bo'lgan sharoitda o'z faoliyatlarini kengaytira oladilar. Shuningdek, ushbu nazariyada undan oldingi nazariyalar (xususan, Xaymer, Kindlberger) asosiy e'tiborni ishlab chiqarish funksiyasiga qaratganligi va biznesni xalqaro tashkillashtirish, marketing va boshqaruv resurslari, moliyaviy menejment, yetakchilik qobiliyati, inson resurslarini rivojlantirish kabi boshqa muhim afzalliklar e'tibordan chetda qolganligi ta'kidlanadi[16]

“Uchayotgan g'ozlar” paradigmasi iqtisodiy rivojlanishning umumlashgan nazariyasi bo'lib, unga ko'ra tarmoq rivojlanishining uchta bosqichi mavjud. Birinchi bosqichda iqtisodiyotga mahsulotlar xorijiy ishlab chiqaruvchilardan import orqali kirib keladi. Ikkinchi bosqichda esa o'sib borayotgan milliy talabni qondirish uchun yangi mahalliy ishlab chiqarish yuzaga keladi. Uchinchi bosqichda ortiqcha ishlab chiqarilgan mahsulot yangi chet el bozorlariga eksport qilinadi. Bu nazariya Yaponiyadagi tekstil sanoatini kuzatish asosida shakllantirilgan. Import, mahalliy ishlab chiqarish va eksportning ketma-ketlik grafik ko'rinishda paydo bo'lishi yovvoyi g'ozlar galasining shakllanishiga o'xshaydi. Bunday modellar tekstil sanoati (ip-gazlama ishlab chiqarish), kechroq sanoat jihozlari tarmog'ida (yigiruv mashinalari) kuzatilgan.[16]

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va millatlarning raqobat ustunliklari nazariyasi M.Porter tadqiqotlari asosan sanoati rivojlangan mamlakatlarning eksportida asosiy o'rin egallovchi yuzdan ortiq tarmoqlar raqobatdoshligini “raqobat afzalliklari rombi” asosida tadqiq qildi. Uning tadqiqotlari natijalari transmilliy kompaniyalar va sherik mamlakatlarning raqobat ustunliklari o'rtasidagi dinamik ta'sirlashuvni xususiyatlarni esa raqobat afzalliklarning 5 kuchini ko'rsatadi:

- 1) Korporativ strategiya, tuzilma va raqobatbardoshlik;
- 2) Omilli shartlar, ya'ni ishlab chiqarish omillari, tadbirkorlik, bilim va umumiy infratuzilma;
- 3) Mamlakatdagi talab holati, uning rivojlantirish tendensiyasi va ichki raqobat, ichki talab dinamikasi va boshqa omillar;
- 4) tarmoqni qo'llab quvvatlovchi omillar;
- 5) Davlatning iqtisodiyotga aralashuvi va tarmoqlarni qo'llab quvvatlash siyosati

OLI (mul'kchilikka, joylashuvga va internatsiallashtirishga xos afzalliklar) modeli xorijiy sarmoyadorlar uchun mavjud bo'lgan afzalliklarga qarab, barcha turdagi integratsiyalashni nazarda tutadi.

Transmilliy kompaniyalarning investitsiya aktivlari quyidagi uchta yo‘nalishda shakllanadi:

1. Xorijiy investorlar uchun raqobat afzalliklari to‘plami va tabiati (Mulkchilikga xos afzalliklari, O – ustunliklar)

2. Bozorlar va ichki omillar to‘plami va tabiati (Joylashuvga xos afzalliklar, L – afzalliklar)

3. internatsiallashtirish darajasini maksimallashtirish imkoniyatlari (Internatsiallashtirishga xos afzalliklar, I – afzalliklar). Ushbu paradigma shuni ko‘rsatadiki faqat hududiy internatsiallashtirish nazariyasi bilan birga manfaatli munosabatlardir

Mamlakatlarning investitsion rivojlanishi To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar mamlakatning eksport va importi hamda ularning rivojlanish darajasi bilan bevosita bog‘liq degan nazariyaga asoslangan iqtisodiyotlarga xosdir. IDP paradigmasiga ko‘ra, mamlakatlar beshta asosiy rivojlanish bosqichidan o‘tadi.

Birinchi rivojlanish bosqichida to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar kichik darajada import, kichik hajmda eksport qilib, mahalliy korxonalar raqobatbardoshligi past bo‘ladi.

Ikkinchi darajada TTXI kiritish xajmi oshadi, shuningdek TTXIni chaqirish boshlanadi, korxonalar raqobatda afzalliklarga erisha boshlaydi.

Uchinchi bosqichda TTXIni kirib kelishi rivojlana boradi va eksport tez suratlarda oshishi kuzatiladi, bu holatda mamlakatlarning aholi jon boshiga daromadlarining o‘shishida kuzatiladi.

To‘rtinchi bosqichda TTXI eksportini rivojlantiradi, ichki tarmoqlar raqobatbardoshligi ta‘minlanadi, ichki va jahon bozorlarida raqobatbardoshlikni ta‘minlanishiga erishiladi va mamlakatning bir qator sohalarida jahon yetakchiligini qo‘lga kiritadi.

Beshinchi bosqichda TTXIlar mamlakat eksporti va importini oshirishni ta‘minlaydi, transmilliy kompaniyalar rivojlanadi, ijtimoiy iqtisodiy samaradorlikka erishiladi va aholi jon boshiga daromadlar oshib, ixtisoslashgan va yuqori texnologiyalarga asoslangan sanoat tarmoqlari yuzaga keladi

XULOSA VA TAVSIYALAR

TTXIlarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb etishga qaratilgan marketing yondashuvining asosiy g‘oyasi qulay investitsion muhit emas, balki investorlarni mavjud muhit doirasida faoliyat yuritishga undash va investorlarning bozor imkoniyatlarini kengaytirishga sharoitlar yaratib berish kabi qarashlarga ahamiyat qaratiladi. Shuningdek, marketing yondashuvida investitsiya jalb qiluvchi mamlakat hukumati TTXIlarni talablarini va ularni qondirish uchun maqsadli siyosatni amalga oshirish emas balki, investorlarni mijoz sifatida qabul qilish va ularning ehtiyojlarini maqsadli qondirishga qaratilgan harakatlar yotadi.

Umuman olganda xalqaro to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar nazariyasi g‘arb va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy transformatsiyaning tarixiy bosqichlarini hamda milliy iqtisodiyot va jahon savdosiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri rivojlanganligi bilan ahamiyatli. Xalqaro kapital oqimi bo‘yicha shakllangan

nazariyalar va modellar to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimlarini tahlil qilish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi, milliy iqtisodiyot va tarmoqlarning raqobatbardoshligi sabablarini tushunishga, asosiy muvaffaqiyat omillarini aniqlashga ham yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. Manba: <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>.
2. О.Т. Аҳмедов. М.Ш. Қозақова. **Мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантиришда инвестицияларнинг тутган ўрни** http://www.iqtisodiyot.uz/sites/default/files/maqolalar/16_O_Ahmedov_M_Kozakova_0.pdf.
3. Vernengo M. Technology, Finance, and Dependency: **Latin American Radical Political Economy in Retrospect** // Review of Radical Political Economics. 2006. Т. 38, № 4. S. 551-565.
4. Акопова Е., Ефременко И. **Неопарадигмальный подход к исследованию цикличности финан-совой глобализации** // Экономические науки. 2011. № 12. С. 400—405.;
5. Bhagwati J. Why Multinationals Help Reduce Poverty // The World Economy. 2007. Т. 30, № 2. S. 211—228.
6. Campos J. F. **Multinationals, Technology Transfer and Domestic R& D Incentives**: dis. ... kand. / Campos J. F. University of Nottingham, 2007. S. 26.
7. Абдураупов Р. **Ўзбекистонда хорижий инвестицияли корхоналар иқтисодий салоҳиятини бошқариш механизмларини такомиллаштириш**. Докторлик диссертацияси автореферати. ТДИУ. 2016 й.
8. Рикардо Д. **Начала политической экономии и налогового обложения** / пер. с англ. М. Н. Смит // Рикардо Д. Сочинения. Т. 1. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1955; Милль Д. С. Основы политической экономии. Т. 3. Москва : Прогресс, 1981. 448 с..
9. Marshall A. **The Pure Theory of Foreign Trade, the Pure Theory of Domestic Values**. Augustus M Kelley Pubs, 1987. 72 с.
10. Ohlin B. G. **Interregional and international trade**. Harvard University Press, 1967. 324 s.
11. Hymer S. **The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment**: dis. ... kand. / Hymer S. Massachusetts Institute of Technology, 1960.
12. Kindleberger C. P. **American Business Abroad: Six Lectures on Direct Investment**. Yale University Press, 1969. 225 s.
13. Vernon R. **International investment and international trade in the product cycle** // Quarterly Journal of Economics. 1966. Т. 80, № 2. S. 190—207.
14. Porter M. **The Competitive Advantage of Nations**. New York: Free Press, 1998. 896 s.
15. Creane A., Miyagiwa K. **Foreign direct investment and cost uncertainty: Correlation and learning effects**: Working paper / Institute of Social; Economic Research, Osaka University. 2007. 28 s. № 0694.
16. Б. Валиев. **Тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларнинг таснифланиши ва уларга оид асосий назарияларнинг келиб чиқиши**. <http://www.biznes-daily.uz/ru/birjaexpert/20328-tgridan-togri-xorijiy-invtitsiyalarning-tasniflanishi-va-ularga-oid-asosiy-nazariyalarning-klib-chiqishi>